
І.В. Чорноморденко,
доктор філософських наук,
доцент Київського національного університету будівництва і архітектури

ПОЗАНАУКОВІ ЗНАННЯ: УФОЛОГІЯ ЯК ФОРМА ЗНАННЯ

Уфологія – одна з найвідоміших у наш час форм позанаукового знання. Останнім часом зростає кількість різноманітної інформації щодо паранормальних явищ, популярність їх у сучасному суспільстві, а також їх вплив на суспільну думку. Актуальність даного дослідження зумовлена також претензіями самої уфології на винятковий когнітивний і епістемологічний статус. Спробуємо філософськи осмислити феномен позанаукових знань, визначити їх епістемологічний статус у пізнавальній діяльності, місце і роль у життєдіяльності сучасного суспільства. Цією науковою статтею автор продовжує дослідження позанаукових та альтернативних щодо науки знань [див: 14].

Тривалий час уфологія лишалася поза увагою філософів, будучи переважно улюбленою темою багатьох письменників-фантастів [див., наприклад: 15]. Ні філософія науки, ні філософія культури традиційно не сприймали цей феномен як предмет дослідження. Тому уфологія аж ніяк не належить до досліджених філософією феноменів. Лише останніми роками почали з'являтися поодинокі дослідження, серед яких згадаємо монографію Н.В. Гриньової [2] – це розгляд окремих уфологічних явищ у рідкісній культурологічному аналізі основного масиву містичних знань, працю В.Сінічкіна [12] – критику уфології з позицій християнської православної думки, книги С.Т. Кургузова [4], Є.В. Лісняка [5] і А.П. Трофименка [7] – праці переважно публіцистичного і виховного спрямування. Праці В.Лук'янця [6] і класика світової психологічної думки Г.Айзенка [1] можуть слугувати, на нашу думку, методологічною основою для філософського дослідження уфології.

Загальновідомо, що людське суспільство взагалі не може існувати без знань. Особливо це твердження про роль знання стосується сучасного суспільства. Сьогодні можна говорити про велику кількість різних форм знання. При цьому їх значна частка, поза сумнівом, має безпосереднє відношення до науки.

Водночас, доводиться погодитися з тим, що не всі форми знання, навіть у наш час, можна ототожнювати з наукою. Адже поряд із науковими формами знання у сучасному суспільстві продовжують існувати і такі, що не можуть бути ототожненими з наукою (зокрема, це стосується буденного знання або моралі). І, на нашу думку, було б дуже великою помилкою думати, що наука колись зможе цілковито замінити собою такі форми знання.

Але, крім названих форм знання, існують і такі, що прямо протистоять науці. Вони, за своєю природою, є альтернативними щодо неї.

Якщо наука не може замінити собою буденне знання, то альтернативні форми знання тим більше замінити не зможе. Такий висновок можна зробити, враховуючи історію науки, зростання її ролі у суспільстві і розмежування всіх існуючих форм знання на наукові і позанаукові. Своєю чергою, всі ті форми знання, які ми в цьому дослідженні називаємо альтернативними щодо науки, можна поділити на дві групи:

традиційні та нетрадиційні форми альтернативного знання. Хоча такий поділ є досить умовним, він все-таки дає можливість краще зрозуміти особливості таких форм знання.

Говорячи про поділ усіх існуючих форм знання на наукові форми знання – з одного боку, та альтернативні щодо науки форми знання – з іншого, а всіх альтернативних щодо науки форм знання, своєю чергою, на традиційні та нетрадиційні, потрібно враховувати, що уфологію, мабуть, доведеться зарахувати до нетрадиційних форм альтернативного щодо науки знання, оскільки про уфологію як окрему форму знання спочатку науковці, а потім і не науковці заговорили порівняно недавно.

Справді, уфологія у власному значенні цього слова як одна з таких альтернативних щодо науки форм знання виникла набагато пізніше, ніж більшість інших форм альтернативного знання. А про уфологію як про окрему форму знання в буквальному значенні цього слова почали говорити лише з другої половини ХХ ст.

Сьогодні найбільш поширеною є думка, згідно з якою після закінчення другої світової війни (а, частково, і під час цієї війни) різні люди з різних країн (що зробило майже неможливим існування початкової домовленості між ними) почали масово спостерігати щось незвичайне. Йшлося про те, що вони нібито бачили якісь літаючі об'єкти у повітрі. При цьому підкреслимо, що ці об'єкти пересувалися в повітрі з величезною швидкістю та іншими способами, ніж ті літальні апарати, які були відомі людям на той час.

Спочатку науковці не дуже звертали на це увагу. Однак інформації про незвичайні літаючі об'єкти було так багато, що надалі її вже не можна було ігнорувати. Крім того, дослідники почали фіксувати не лише окремі повідомлення про появу якихось незвичайних об'єктів у повітрі, а й окремі випадки уявного, або ж, можливо, навіть і справжнього спілкування людей з істотами, які нібито знаходилися в тих літаючих об'єктах.

Ця інформація стала загальновідомою і, звичайно, викликала великий інтерес, особливо у середовищі людей, які були далекими від науки. З даними подіями і пов'язується розвиток уфології як особливої форми знання. Однак потрібно врахувати, що щось подібне до того, чим займається сучасна уфологія, було відомо і раніше, до того ж не лише в недавньому минулому, а й у досить віддаленому від нас.

Звісно, не все те, що було в минулому, обов'язково могло дійти до нашого часу. Проте сьогодні існує інформація про такі незвичайні події у минулому, які нагадують те, чим займається сучасна уфологія. Наприклад, ще у VIII ст. в ірландських хроніках були зафіксовані випадки, коли очевидці-автори цих хронік стверджували, що вони нібито бачили якісь кораблі, які літали в небі, а також людей на таких кораблях [Див., наприклад: 8, 217; 9, 215–216; 10, 218–221].

Звернемо увагу на те, що, на відміну від багатьох інших форм знання, які є альтернативними щодо науки, уфологія досить часто спирається на сукупність зафіксованих очевидцями подій факти, а не лише на абстрактні міркування.

Сьогодні можна вважати, що сучасна уфологія не втратила свого значення порівняно з першим етапом свого розвитку (який почався, як ми вже відзначали, після закінчення другої світової війни). Більше того, можна навіть твердити, що значення уфології навіть зростає. У зв'язку з цим згадаймо хоча б те, що особливо серйозно до уфології ставиться сучасний уряд Сполучених Штатів Америки. Крім США, в інших країнах світу було створено мережу дослідницьких центрів, які отримали завдання фіксувати і вивчати поки що незрозумілі для науковців літаючі об'єкти. При цьому центри мережі намагаються застосовувати наукові методи спостереження і

дослідження цих незвичайних спостережуваних об'єктів. На сьогодні в цих дослідних центрах накопичено досить значну за обсягом інформацію з предмету дослідження. Однак, не зважаючи на це, проблеми уфології все ще надто далекі від свого вирішення.

Існує велика кількість літератури (різного рівня та якості) щодо невідомих літаючих об'єктів. Йдеться як про різноманітні періодичні видання, так і про видані монографії, книги. Дедалі частіше виходять у світ нові твори, зокрема й наукові та науково-популярні, які частково або навіть цілком присвячені проблемам уфології.

Крім того, уфологічній тематиці приділяють увагу чимало інших видань, більшість з яких до проблем уфології відношення не мають. І це не дивно, оскільки уфологічна тематика, зазвичай, викликає великий інтерес у читачів – і не лише у фахівців, а й у людей, далеких від науки.

Крім феноменів невідомих літаючих об'єктів уфологи в наш час вивчають також і психофізичні особливості спостерігачів цих невідомих літаючих об'єктів [13, 266]. Крім того, сучасні уфологи можуть говорити про існування так званих уфопатогенних зон, тобто особливих місцевостей, де порівняно часто відбуваються певні явища, так чи інакше пов'язані з невідомими літаючими об'єктами, де діють інші маловивчені форми енергії тощо. Такі зони прийнято вважати аномальними. Прихильники багатьох форм альтернативного щодо науки знання, яких цікавить уфологія, схильні вважати вплив "уфопатогенних зон" на людей як край негативний [13, 266].

Поширені сьогодні уявлення про існування аномальних явищ можна умовно поділити на дві частини, а саме: на уявлення про існування аномальних явищ у природі (тобто такі, що існують поза людським організмом); та на уявлення про аномальні явища, пов'язані із самим існуванням людського організму, зокрема з людською психікою. Уфологи займаються обома типами аномальних явищ.

У першому випадку можна говорити, наприклад, про наявність досить поширених сьогодні уявлень про існування "здорових" і "хворих" зон земної поверхні, що у своїй сукупності нібито утворюють на поверхні планети своєрідну сітку (зовні схожу на географічну сітку паралелей та меридіан) у вигляді пучків геомагнітного випромінювання [13, 273]. Згідно з цими уявленнями, вузли і пересікання цих пучків створюють певні геопатогенні зони [13, 273].

Вивчення психофізичних особливостей спостерігачів невідомих літаючих об'єктів більше стосується таких аномальних явищ, які певним чином пов'язані з особливостями існування самого людського організму, зокрема з людською психікою. Уявлення такого типу порівняно більш розвинуті; в наш час вони трапляються досить часто і, якщо можна так сказати, більше активно протистоять поширеним у суспільстві науковим знанням. Крім того, цей різновид уявлень про аномальні явища тією чи іншою мірою може поширюватись і на уявлення про аномальні явища в природі. Причиною цього може бути те, що перший з розглядуваних типів уявлень більше, ніж другий, здатний вражати уяву широкого загалу людей, особливо далеких від науки. Зокрема, в цьому відношенні прихильники альтернативних щодо науки вчень говорять про такі паранормальні явища, які нібито ґрунтуються на енерго-інформаційній взаємодії людини з різними об'єктами живої та неживої природи.

Було б дуже неправильно змішувати переконання про реальність невідомих літаючих об'єктів з традиційними релігійними уявленнями. Між ними може бути лише зовнішня схожість. Особливе місце має віра в реальність невідомих літаючих об'єктів, яка може узгоджуватись із традиційними (православними і католицькими) християнськими уявленнями. Окремі представники релігії можуть займати щодо тих

феноменів, які вивчає уфологія, навіть більш різку позицію, ніж це властиво для переважної більшості сучасних науковців. Так, сучасний християнський автор, В.Сінічкін, взагалі схильний вважати, що ці феномени є не чим іншим, як виявами демонічних сил [12, 21].

Сьогодні до альтернативних щодо науки вчень можна залічити уфологічні уявлення про реальне існування інопланетян, а також про реальні контакти людей з інопланетянами. Однак слід при цьому визнати, що ставлення науковців до цих уявлень не завжди було таким категоричним, як у наш час.

Так, за деякими з таких уявлень, реальне існування інопланетян загалом не ставиться під сумнів. Вважається, що вони регулярно відвідували землю у минулому і продовжують відвідувати і нині. Згідно з такими уявленнями, саме від інопланетян і походить земна людська цивілізація, або ж хоча б її основа.

Особливе місце серед уявлень про інопланетян має вчення про “палеоконтакти”, тобто про нібито існуючі на Землі сліди діяльності інопланетян, а також про інші матеріальні свідчення того, що інопланетяни неодноразово відвідували Землю в минулому. Найбільш відомими щодо цього є книги Еріха фон Денікена, насамперед, його праця “Спогади про майбутнє”. Автор запропонував таку інтерпретацію деяких позанаукових історичних фактів, до якої і сьогодні ставляться по-різному. Схожа тематика привернула увагу й багатьох інших авторів. Щоправда, слід визнати, що у своїх припущеннях щодо існування позаземних цивілізацій вони, здебільшого, пішли набагато далі Еріха фон Денікена, який все-таки дотримувався певної обережності у висловлюваннях щодо можливих контактів з інопланетянами.

З усіх відомих історичних свідчень існування палеоконтактів найчастіше згадують про велетенські зображення на поверхні землі в перуанській пустелі Наска, які стали відомими широкому загалу після того, як на них звернули увагу представники “золотої молоді” із США, що здійснювали розважальні польоти в перуанському небі в 30-ті роки ХХ ст. [11, 277]. Частина велетенських зображень із пустелі Наска є простими геометричними лініями, частина – досить складними візерунками. Але найбільш відомими стали реалістичні малюнки, зокрема, зображення павука, риби, птаха, мавпи, лами, ящірки, дерева, квітки, ягуара, кашалота, пелікана та людиноподібної істоти. Усі ці зображення майже неможливо побачити й оцінити тим, хто знаходиться на поверхні землі.

Є різні пояснення того, яким чином з'явилися ці зображення. Наприклад, Еріх фон Денікен заявив, що індіанці самі створили ці зображення, підкоряючись наказам інопланетних прибульців, що їх летюча тарілка висіла над плато і вони згори керувала роботою.

Загалом, не всі форми знання навіть сьогодні можна ототожнювати з науковими. Однак якщо певні форми знання, не будучи науковими, все-таки не протистоять науці, то існують і такі, що цілком не відповідають критеріям науковості. Вони, за своєю природою, є альтернативними щодо науки. Уфологія належить саме до таких знань. Крім феноменів невідомих літаючих об'єктів уфологи почали вивчати в наш час і психофізичні особливості спостерігачів уфологічних явищ. Більшість представників сучасної науки обережно і досить скептично оцінюють уфологічні знання, а представники релігійних конфесій ставляться до них загалом край негативно.

Та все ж, на нашу думку, існуюче уфологічне знання як специфічна форма знання потребує спеціального наукового дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Айзенк Г.* Психология паранормального. – М., 2005.
2. *Гринева Н.В.* Тайнознание в социокультурных контекстах: специфика репрезентаций и интерпретационные возможности. – Харьков, 2005.
3. *Кубланов В.* Пути развития земных и вселенских цивилизаций: Взаимодействие науки и религии. – Чикаго, 2002.
4. *Кургузов С.Т.* Гості із Задзеркалля, або Повернення інопланетян. – К., 1992.
5. *Лесняк Е.В.* Феномен НЛЮ. – К., 1991.
6. *Лук'янець В.* Наука в інтер'єрі постмодерну // Філософська думка. – 2005. – № 1.
7. *Трофименко А.П.* НЛЮ – попередження людей. – К., 1991.
8. О горожанине из Бристоля // Плавание святого Брендана. Средневековые предания о путешествиях, вечных странниках и появлении обитателей иных миров. – СПб., 2002.
9. О корабельном якорю, спущенном с небес на землю // Плавание святого Брендана. Средневековые предания о путешествиях, вечных странниках и появлении обитателей иных миров.
10. О том, откуда берутся град и гром // Плавание святого Брендана. Средневековые предания о путешествиях, вечных странниках и появлении обитателей иных миров.
11. *Рубель В.А.* Історія цивілізацій Доколумбової Америки. – К., 2005.
12. *Синичкин В.* Мир теней. Православная церковь о загадочных явлениях. – Донецк, 2000.
13. *Степанов А.М.* Толковый словарь по эзотерике, оккультизму и парапсихологии. – М., 1997.
14. *Чорноморденко І.В.* Проблема існування знання за межами науки. – К., 2005.
15. *Шелдон С.* Конец света. – М., Белгород, 1995.